

ДИТЯЧА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТЕАТР І КІНО

Для дітей середнього шкільного віку

ТЕАТР
ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТР
ОПЕРА

БАЛЕТ
ЦИРК
КІНО
МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ
НАЙВІДОМІШІ КІНОФЕСТИВАЛІ

Харків
«ФОЛІО»
2015

ЩО ТАКЕ ТЕАТР

У людини завжди була потреба у видовищах. Ще в доісторичні часі первісні люди, оповідаючи про свої подвиги на полюванні або в сутичці з ворогами, розігрували перед своїми родичами цілі сценки, зображаючи то супротивника, то мамонта, то ведмедя. Мати, заколисуючи дитину, розповідає йому казку, і та з легкістю уявляє собі то людожера, то чарівника, то бідну сирітку. Так зароджувалося мистецтво театру.

Витоками професійного театрального мистецтва є первісні язичницькі ритуали і обряди, пов'язані з важливими моментами життя тогочасного суспільства. Стародавні люди не розуміли, чому відбуваються землетруси, виблискують блискавки, що спричиняє виверження вулканів. Їм було важко змиритися, що людина не в змозі впливати на сили природи. Тому наші предки приписували схід і захід сонця, настання дня і ночі, припливи і відпливи, виникнення повеней тощо волі вищих істот — богів. А коли боги, хоч і вищі, — все ж істоти, отже, з ними можна домовитися.

Ритуальний театр Цейлону

Чаклун одного з африканських племен

Щоб умовити богів послати людям гарну погоду, перемогу в битві або лікування від хвороби, здійснювали обряди і ритуали, під час яких у театральній формі жерці та їхні помічники вступали в діалог з богами. І що переконливіше

розігрувався обряд, то майстерніше вівся діалог з богами, то вірніше, на думку стародавніх людей, боги мусили повірити такій виставі і стати прихильними до потреб людей. Тобто першими професійними акторами були жерці та шамани. Пізніше з'явилися плакальники, співаки, танцюристи, що прославляли стародавніх богів, — Діоніса, Сатурна, Осіріса, Ваала, Коляду, Астарту.

Саме ж слово **театр** народилося набагато пізніше — за часів Давньої Греції — від грецького слова *theatron*, що означає «місце для видовищ, видовище». Театром називають і будівлю, спеціально споруджену або пристосовану для показу спектаклів перед публікою, і колектив співробітників, силами яких ця вистава ставиться, і весь рід театрального мистецтва. Традиційне театральне приміщення включає сцену — майданчик, де відбувається дія, і зал для глядачів. Сцена, спроектована під використання декорацій, зазвичай обрамлена порталом з рампою, завісою і лаштунками. Є і протилежна крайність — висунута в зал гола сцена, оточена місцями для глядачів з трьох або навіть чотирьох боків. Хоча треба сказати, що вистави можуть ставити і без будь-яких споруд — просто на площі чи у звичайній кімнаті. Для такої постановки потрібна тільки фантазія акторів і глядачів.

Театральне мистецтво, на відміну від усіх інших видів мистецтва, має синтетичну природу. Це означає, що його твори поєднують практично всі види мистецтва: літературу,

музику, живопис, скульптуру, спів, танець та ін. Крім того, театр використовує численні досягнення найрізноманітніших наук і галузей техніки. Так, наприклад, наукові розробки психології лягли в основу акторської і режисерської твор-

Театральна сцена

чості, досягнення фізіології і медицини допомагають розвивати сценічну мову і рух, без знання історії і географії неможливо достовірно відтворити костюми, зачіски, обстановку подій, що відбуваються в якійсь конкретній країні і в конкретну епоху. Досягнення техніки дають можливість удосконалити звукове оформлення спектаклю, світлову апаратуру сцени. З їх допомогою можна створити, наприклад, дим на сцені, вибух бомби, шум водоспаду і багато інших ефектів.

Античний театр в Афінах

Звідси виникає друга особливість театрального мистецтва: колективність. Щоб поставити повноцінний театральний спектакль, потрібні актори, режисери, звукові і світлові оформлювачі, декоратори, музиканти, гримери, перукарі, білетери і просто прибиральники. І головне — необхіден глядач. Без глядача театру не існує. Від реакції глядачів часто залежить якість спектаклю. Розумний, уважний глядач надихає акторів, які прагнуть зіграти перед таким залом на повну силу. І навпаки, некультурний, невимогливий глядач зводить нанівець усі зусилля акторів і призводить до того, що в такому залі неможливо ставити розумні п'єси, наповнені глибоким змістом.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на третю особливість театрального мистецтва — його неповторність: кожен спектакль існує тільки в момент гри акторів. Скільки б разів після цього не ставили ту саму п'єсу, вона завжди виглядатиме трохи (а то й зовсім) по-іншому. Ця особливість властива всім видам виконавського мистецтва. Але й тут є певні відмінності.

У драматичному театрі кожен спектакль виглядає по-своєму, і одну-єдину фразу актор може вимовити по-різному. А ось, наприклад, у цирку спроба виконати трюк інакше, ніж учора або позавчора, може призвести до травми, а то й до загибелі актора. Мабуть, лише один цирковий артист — клоун, може дозволити собі імпровізувати, вступати в контакт з глядачами, коли йому заманеться. Звідси пішов розвиток ще одного виду театру — театральної клоунади, яка розвивається за законами, близькими до циркових, але все ж іншими: загальнотеатральними.

В оперному мистецтві нібито також важливе точне виконання музичної партії. І, здавалося б, спектакль, у якому головне — це спів, легко зафіксувати на кіноплівку раз і назавжди. Виконав великий оперний співак свою роль у прославленому спектаклі, зробили відеозапис цього виконання, і — дивись той запис, коли тобі заманеться. То ж навіщо все новим і новим акторам грати в одному й тому ж спектаклі? Але все не так просто. І голоси різні, і зовнішність акторів не однакова. А головне, дія спектаклю подеколи розвивається в різних

частинах сцени, що додає об'єму тому, що відбувається, створює атмосферу подій. Коли подаються великі плани зйомки, подробиці спектаклю залишаються поза кадром; а якщо записувати здалеку, то не видно виразу облич, деталей. Це все одно, коли б ми, замість того щоб читати казку

Клоун Карандаш

Івана Франка «Лис Микита», прослуховували б сухий машинний переказ її основних подій.

Усе театральне мистецтво можна розподілити на кілька видів: драматичний театр, балет, опера, оперета, ляльковий театр, цирк. Крім того, театральні твори поділяються на жанри: драма, комедія і трагедія.